

УДК 657

Дем'яненко С.С.
студентка

Національного університету харчових технологій

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНИХ ТА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

FEATURES OF ACCOUNTING FOR PROVISIONS UNDER NATIONAL AND INTERNATIONAL STANDARDS OF ACCOUNTING AND REPORTING

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність понять «зобов'язання» та «забезпечення». Представлено вимоги до оцінки забезпечень відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. З'ясовано методику обліку операцій формування забезпечень наступних витрат і платежів. Завданням обліку в роботі визначено використання наявних механізмів формування забезпечень та обрання найкращого варіанту створення таких резервів.

Ключові слова: зобов'язання, непередбачені зобов'язання, забезпечення, наступні витрати і платежі, резерви зобов'язань.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена характеристика понятий обязательства и обеспечения. Представлены требования к оценке обеспечений в соответствии с международными стандартами бухгалтерского учета. Выяснена методика учета операций по формированию обеспечений будущих расходов и платежей. Задачей учета в работе определено использование существующих механизмов формирования обеспечений и избрание лучшего варианта создания таких резервов.

Ключевые слова: обязательства, непредусмотренные обязательства, обеспечения, будущие расходы и платежи, резервы обязательств.

ANNOTATION

The description of the concepts of liability and security is considered. Requirements for evaluation of provisions in accordance with international accounting standards are submitted. The method of accounting transactions forming provisions for future expenses and payments is clarified. The task of accounting for this area of work is the use of existing mechanisms for the formation of provisions and choice of the best option to create such reserves.

Keywords: liabilities, contingent liabilities, provisions, following costs and payments, liability reserves.

Постановка проблеми. В умовах ринкової конкуренції для гарантування фінансової безпеки промислового підприємства першорядного значення набуває створення ефективного механізму нівелювання комерційних ризиків. При виконанні цього завдання все більш актуальними стають шляхи пошуку створення резервів, які б могли застрахувати від непотрібних витрат. Одним з таких елементів є забезпечення наступних витрат і платежів. Вони виконують функції згладжування коливань фінансового результату та страхування відповідальності адміністрації підприємства, планування величини витрат на майбутні періоди.

Мета забезпечення полягає в тому, щоб зарезервувати певну суму, що може виявитися необхідною для погашення можливих зобов'язань, якщо ні суму, ні дату виконання таких зобов'язань неможливо з точністю перед-

бачити. Тому завданням обліку на такій ділянці роботи є використання наявних механізмів формування забезпечень та обрання найкращого варіанту створення таких резервів.

Суттєво впливаючи на фінансову стійкість і платоспроможність суб'єктів господарювання, зобов'язання з огляду на динамічний характер потребують ефективного управління грошовими потоками, контролю за фактичним станом розрахунків. Це уможливується на основі достовірної, якісної та адекватної інформації про заборгованість, яка формується в системі бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні моменти організації та методики обліку і контролю операцій з резервами підприємств характеризуються невисоким ступенем висвітлення у наукових джерелах і за останні роки набувають все більшої актуальності. Питання бухгалтерського обліку операцій з резервами та облікові резерви як елемент резервної системи підприємства досліджували сучасні українські вчені та науковці: Ю.А. Верига, І.М. Вигівська, І.В. Орлов, В.М. Пархоменко, В.С. Терещенко, Ю.С. Цаль-Цалко та інші. Не зменшуючи значимості проведених ними досліджень, варто визнати дискусійний характер процесу створення забезпечення наступних витрат і платежів, особливо в частині узгодження національних та міжнародних стандартів обліку та звітності. Узгодження вимог вітчизняної законодавчої та міжнародної бази обліку забезпечень наступних витрат і платежів визначає актуальність нашої роботи.

Метою статті є здійснення порівняльної характеристики теоретичних положень щодо обліку забезпечень наступних витрат і платежів задля визначення вимог щодо облікової роботи у визначеній ділянці обліку.

Виклад основного матеріалу. Більшість господарських операцій підприємства здійснюється в умовах невизначеності й ризику, і це викликає необхідність виявляти й ідентифікувати ризики, проводити їх аналіз і оцінку, вибирати методи управління, розробляти й вживати заходи для зниження цих ризиків, контролювати й оцінювати результати впроваджуваних заходів. Виникає необхідність в мінімізації ризиків і одним із способів здійснення цієї мінімізації є

саме створення забезпечень наступних витрат і платежів як один зі способів самострахування підприємства.

Необхідність у формуванні забезпечень наступних витрат і платежів виникає в результаті здійснення певної події. Подія, що створює забезпечення – це подія зі створення зобов'язання, яке призводить до того, що підприємство не має реальної альтернативи погашенню цієї заборгованості.

Тому при визначенні економічної сутності забезпечення наступних витрат і платежів важливо розпочати з характеристики поняття «зобов'язання».

Зобов'язання на підприємстві виникають внаслідок здійснення господарських операцій, пов'язаного з отриманням запасів, послуг, кредитів з відстрочкою платежу. Взаємовідносини між суб'єктами зобов'язань виникають на підставі договорів. Суб'єктами зобов'язань можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Зобов'язання в бухгалтерському обліку виникають після одержання права використання активів.

Зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [1].

Зобов'язання визначаються за умови, що:

- їх оцінка може бути достовірно визначена,
- існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому, внаслідок її погашення [2].

Отже, зобов'язання – це вимоги кредиторів стосовно активів підприємства. Наявність зобов'язань (боргів) зменшує економічні вимоги підприємства і його капітал. У цивільному та господарському праві зобов'язання виникає з договору незалежно від того, чи відбулися вже певні дії щодо його виконання. В обліку в момент підписання договору зобов'язання не відображається. Тобто в обліку відображаються тільки ті зобов'язання, які виникають з виконання договорів, але зовсім не з самих договорів. Якщо фірма уклала договір на постачання товарів, в бухгалтерському обліку вимога на ці зобов'язання не отримує жодного відображення. І лише після початку виконання договору: після першої поставки або платежу (передоплати) в обліку відображаються факти господарського життя.

Трактування зобов'язань в П (С)БО 11 «Зобов'язання» та МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» ідентичне. Проте згідно з міжнародними стандартами зобов'язання можуть виникати не тільки з договорів або законів, але й у результаті добровільного прийняття на себе зобов'язань з метою підтримання добрих ділових стосунків з партнерами або намагання вчинити за справедливістю [3].

З метою бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на:

- реальні (довгострокові, поточні);

– потенційні (забезпечення, непередбачені зобов'язання).

Реальні зобов'язання виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунка. Як правило, сума вказується у відповідних документах або розрізняється на підставі встановлених правил (ставок, норм, тарифів).

Залежно від терміну погашення заборгованість поділяється на поточну та довгострокову. Зобов'язання класифікуються як поточні, якщо вони будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом 12 місяців з дати балансу. Усі інші зобов'язання є довгостроковими.

Зобов'язання пов'язані з витратами, які виникають в ході нормального операційного циклу (внаслідок придбання активів, нарахування заробітної плати персоналу) є поточними навіть тоді, коли термін їх погашення настає після 12 місяців від дати балансу. Зобов'язання, що прямо не пов'язані з операційною діяльністю підприємства (кредит банку, погашення дивідендів, відсотків) вважаються поточними лише за умови, що їх потрібно погасити протягом 12 місяців з дати балансу [4, с. 13].

Забезпечення – це зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу [2; 3].

У господарській діяльності підприємства через події чи операції, які вже відбулись, можуть виникати потенційні (грошові) зобов'язання, щодо яких сума і час майбутніх платежів не визначені (оплата здійснення гарантійного ремонту продукції). Однак перетворення цих платежів залежить від того, чи відбудуться у майбутньому певні події. Оскільки не всі працівники ідуть у відпустку одночасно, незначна частина потребує гарантійного ремонту.

Забезпечення відображається у складі зобов'язань, що призводять до правдивого відображення їх у фізичній звітності і відповідає принципу обачності – запобігає заниженню оцінки зобов'язань.

Непередбачені зобов'язання – це:

– зобов'язання, що можуть виникати внаслідок минулих подій та існування яких буде підтверджене лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над яким підприємство не має певного контролю;

– теперішні зобов'язання, що виникають внаслідок минулих подій, але не визнаються, оскільки мало ймовірно, що для врегулювання зобов'язань потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або суму зобов'язань не можна достовірно визначити.

Непередбачені зобов'язання характеризуються:

- наявною обставиною,
- невизначеністю кінцевого результату цієї обставини,
- вирішенням невизначеності на основі однієї або кількох майбутніх подій.

Забезпечення створюється при виникненні зобов'язання, погашення якого, імовірно, призведе до зменшення ресурсів, що втілюють економічні вигоди, та його оцінка може бути розрахунково визначена. Забороняється створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства. Суми створених забезпечень визнаються витратами.

Забезпечення використовуються для відшкодування лише тих витрат, для покриття яких вони були створені. Залишок забезпечення переглядається на кожну дату балансу та за потреби корегується (збільшується або зменшується). У разі відсутності імовірності вибуття активів для погашення майбутніх зобов'язань сума такого забезпечення підлягає сторнуванню [5, с. 214].

Виходячи з визначення зобов'язання, варто зазначити, що забезпечення містять у собі ймовірність майбутнього вилучення ресурсів підприємства і втрати економічної вигоди внаслідок прийнятих у минулому обов'язків. Разом з тим підприємство може мати обов'язок діяти певним чином, але це необов'язково призводить до виникнення і відображення у його балансі певного зобов'язання.

У зв'язку з цим іноді забезпечення ще називають умовним зобов'язанням. Проте в МСБО 37 термін «непередбачений» застосовується до зобов'язань та активів, які не визнаються, оскільки їхнє існування підтвердиться тільки після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, неповністю контрольованих підприємством. Крім цього, термін «непередбачене зобов'язання» застосовується до зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання.

Забезпечення на підприємстві відіграє важливу роль. Проте незалежно від його цільового призначення воно передусім залишається зобов'язанням. Насамперед відмінність полягає у тому, що забезпечення – це зобов'язання з невизначеним терміном або сумою. Під забезпеченням розуміють теперішню заборгованість

підприємства, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до вибуття з підприємства ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди. Отже, забезпечення виникають лише тоді, коли підприємство має теперішню заборгованість, яка виникла внаслідок минулих подій.

Щоб подія була подією, яка створює зобов'язання, треба, щоб підприємство не мало реальної альтернативи погашенню заборгованості, створеної подією. Це відбувається, лише коли погашення заборгованості може бути примусово забезпечене в судовому порядку або у разі конструктивного зобов'язання, в якому подія (яка може бути дією підприємства) створює обґрунтоване очікування в інших сторін, що підприємство погасить заборгованість.

Лише ті зобов'язання, які виникають внаслідок минулих подій, незалежних від майбутніх дій підприємства (тобто, майбутньої діяльності), визнаються як забезпечення. Прикладами таких зобов'язань є штрафи або витрати на очищення протиправне забрудненого довкілля – обидва (після погашення) призводять до вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, незалежно від майбутніх дій підприємства [6, с. 386].

МСБО 37 розглядає вибуття ресурсів чи іншу подію як можливу, якщо, подія, ймовірніше, відбудеться, ніж не відбудеться. Підприємство розкриває інформацію про непередбачене зобов'язання, якщо існування теперішньої заборгованості не є ймовірним і якщо можливість вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, не є віддаленою.

Якщо є ряд подібних зобов'язань (наприклад гарантії на вироби або подібні контракти), ймовірність того, що для їх погашення необхідне вибуття, визначається шляхом розгляду класу зобов'язань в цілому. Хоча ймовірність вибуття для будь-якої статті може бути малою, цілком імовірно, що певне вибуття ресурсів буде необхідним для погашення класу зобов'язань у цілому. Якщо це так, забезпечення визнається

Таблиця 1

Вимоги МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» до оцінки забезпечень

№ з/п	Вимоги МСБО 37	Роз'яснення
1.	Підприємство повинно враховувати всі ризики та невизначеності	Невизначеність не виправдовує створення надмірних забезпечень чи навмисного завищення зобов'язань. Ризики та невизначеності, неминуче пов'язані з багатьма подіями та обставинами, треба мати на увазі для отримання найкращої оцінки забезпечення.
2.	Необхідно дисконтувати забезпечення	Дисконтувати забезпечення (якщо вплив вартості грошей у часі є суттєвим) із застосуванням ставки дисконту до оподаткування, яка відповідає поточним ринковим оцінкам вартості грошей у часі, а також ризиків, характерних для такого зобов'язання і не відображених у найкращій оцінці видатків. При цьому збільшення забезпечення визнається як витрати на відсотки
3.	Підприємство повинно враховувати майбутні події	До майбутніх подій у міжнародній практиці належать законодавчі або технологічні зміни, якщо є достатньо об'єктивні свідчення, що вони відбудуться
4	Підприємству слід не враховувати прибутки від очікуваного вибуття активів	Навіть якщо очікуване вибуття тісно пов'язане з подією, яка спричиняє зобов'язання, не слід враховувати прибутки від очікуваного вибуття активів

Рис. 1. Елементи методики обліку операцій формування забезпечень наступних витрат і платежів

(якщо інші критерії визнання задоволені). Застосування попередніх оцінок – суттєва частина складання фінансових звітів, яка не зменшує їхньої достовірності. Це особливо справедливо у випадку забезпечень, які своїм характером є невизначенішими, ніж більшість інших статей балансу. За винятком надзвичайно рідкісних випадків, підприємство буде спроможним визначити діапазон можливих результатів і таким чином зробити попередню оцінку зобов'язання; така оцінка є достатньо достовірною для застосування до визнання забезпечення [7, с. 508].

Основні вимоги, що висуває МСБО 37 при оцінці забезпечення, показано в таблиці 1 [8, с. 389-390].

Невизначеності, пов'язані із сумою, яку слід визначати як забезпечення, розглядаються різними способами залежно від обставин. У випадках, коли оцінене забезпечення охоплює значну кількість статей, зобов'язання оцінюється зважуванням усіх можливих результатів за пов'язаними з ними ймовірностями. Назва цього статистичного методу оцінки – «очікувана вартість». Отже, забезпечення відрізнятиметься залежно від того, наприклад, чи сягає ймовірність втрати цієї суми 60 або 90%.

Якщо очікується, що деякі або всі видатки, потрібні для погашення забезпечення, компенсуються іншою стороною, компенсацію слід визнавати тоді і тільки тоді, коли фактично визначено, що компенсація буде отримана, якщо підприємство погасить заборгованість. Компенсацію слід розглядати як окремий актив. Сума, визнана для компенсації, не повинна перевищувати суму забезпечення [9, с. 506].

Відповідно до МСБО 37 забезпечення – це зобов'язання з невизначеним строком або сумою. Відповідно до міжнародних стандартів обліку, основою для визначення забезпечень є судження керівників підприємства, досвід подібних операцій, висновки незалежних експертів.

Методика бухгалтерського обліку операцій формування забезпечень наступних витрат і платежів – це сукупність певних елементів,

представлена на рисунку 1 [10, с. 8].

Забезпечення створюються для відшкодування наступних витрат на:

- виплату відпусток працівникам,
- додаткове пенсійне забезпечення,
- виконання гарантійних зобов'язань,
- виплату призового фонду (резерв виплат),
- виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі в лотереї
- матеріальне заохочення,
- реструктуризацію,

– виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів забезпечення інших витрат і платежів.

У міжнародній практиці витрати, пов'язані із забезпеченням, можна наводити за вирахуванням суми, визнаної для компенсації.

Забезпечення слід переглядати на кожну дату балансу та корегувати для відображення поточної найкращої оцінки. Якщо вже немає ймовірності, що вибуття ресурсів, котрі втілюють економічні вигоди, буде потрібним для погашення заборгованості, забезпечення слід сторнувати.

Висновки і пропозиції. Отже, вітчизняним підприємствам необхідно переймати міжнародний досвід щодо формування забезпечень, а також особливо звертати увагу на ризики, пов'язані з оцінкою забезпечень, адже ризик визначає непостійність результату. Регулювання ризику може збільшити суму, за якою оцінюється зобов'язання. Треба обачно здійснювати судження в невизначених умовах, щоб не завищити дохід активів і не занижити витрати чи зобов'язання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00.
3. Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/document/92448/MSBO_37.pdf.
4. Михайлишин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти / Н.П. Михайлишин // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 130-135. – Режим доступу: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>.

5. Затока Т.И. Розкриття інформації про способи забезпечення виконання зобов'язань у звітності: напрями удосконалення / Т.И. Затока // Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 2 (20). – С. 212-220.
6. Омецінська І. Сутність забезпечень, порядок їх визнання та оцінки / І. Омецінська // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 6. – С. 285-288.
7. Замула І.В. Резерви майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища: бухгалтерська інтерпретація / І.В. Замула, М.О. Козлова // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 3 (57). – С. 51-55.
8. Петренко Н.І. Удосконалення обліку резервів майбутніх витрат і платежів / Н.І. Петренко, О.О. Пархомчук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць. Серія «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз». – 2011. – Вип. 2 (20). – С. 385-396.
9. Хомик П.М. Порівняльний аналіз обліку заборгованості підприємства за П (С)БО та МСФЗ / П.М. Хомик, М.А. Кулик // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: між нар. зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 3 (24). – С. 503-510.
10. Терещенко В.С. Бухгалтерський облік забезпечень майбутніх витрат і платежів: теорія та методика: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / В.С. Терещенко; Держ. академія статистики, обліку та аудиту – К., 2008. – 19 с.